

Gör Medelhavsinstitutet till riktiga stiftelser!

Därför ville regeringen lägga ned Medelhavsinstitutet

I årets budgetproposition föreslog regeringen att Medelhavsinstitutet skulle läggas ned. Förslaget blev starkt kritiserat och, som ett brev på posten, välldes det in arga mejl från institutets styrelser och personal samt från Vitterhetsakademien. Chefen för Utbildningsdepartementet, Gustav Fridolin, och det ansvariga statsrådet, Helene Hallmark Knutsson, var uppenbarligen inte förberedda på denna mediastorm. Deras tjänstemän hade inte utfärdat en klass-tre-varning. Det gör man i kanslihuset då det är farligt att vistas ute bland journalister och då det råder extremt höga nyhetsflöden. Sådana flöden uppkommer inom respektive departement endast en gång vart femtionde år.

Förslaget att sänka Medelhavsinstitutet kom inte från Utbildningsdepartementet, utan från Finansdepartementet. I "Nådiga Luntan" hade Magdalena Anderssons tjänstemän under **Utgiftsområde 16 – Utbildning och universitetsforskning 10.3.13 3:13 "Särskilda utgifter för forskningsändamål"** minskat denna anslagspost med några miljoner. Hennes "räknenissar" beräknade att "Särskilda utgifter" skulle bli 150,5 mkr år 2016 och 132,7 mkr år 2017.

I det tabellverk, som redovisas i budgetpropositionen, ser man inte att den föreslagna anslagsminskningen drastiskt kommer att drabba Medelhavsinstitutet. Det ser man först då man läser det finstiltat. Vem gör det? Vem orkar läsa den över tusen sidor långa budgetpropositionen? Vilket hököga observerar att "räknenissarna" under **anslagspost 10.3.13 3:13**, efter ett långt avsnitt om **Bidrag till ett konsortium för konstruktion och drift av European Spallation Source AB**, smugit in följande finstiltat text: "Regeringen beräknar att anslaget minskar med 12 mkr år 2016 och med ytterligare 10 mkr fr.o.m. år 2017. Minskningen avser bidrag till de svenska Medelhavsinstitutet. Finansieringen från staten till institutet avslutas därmed".

I budgetpropositionen anges inget motiv för varför man vill slå undan benen på Medelhavsinstitutet. Utan att bekymra sig om patienten överlever eller inte, går man vidare i propositionstexten till nästa område **Klinisk utbildning och forskning**.

Medelhavsinstitutet har internationellt ett gott renommé. De är viktiga kulturcentra och en bas för humanistisk forskning. Man kan tycka att de förtjänar att få en egen anslagspost i budgetpropositionen. För några år sedan lades de dock in under anslagsposten 10.3.13.3:13. Det är ett standardförfarande inom Finansdepartementet. På Utbildningsdepartementet borde man därför ha insett att ändringen av anslagskonstruktionen bara var första steget i "räknenissarnas" plan för att likt kejsare Pompejus tvinga iväg Medelhavsinstitutet. Det var Pompejus som skoningslöst sade: *Navigare necesse est. Vivere non est necesse.*

På Utbildningsdepartementet har Medelhavsinstitutets verksamhet inte varit prioriterad. Att bevara och utveckla våra svenska kulturinstitutioner i utlandet är inget som man brinner för. Därför bör anslaget föras över från utgiftsområde 16 till utgiftsområde 17 – **Kultur**. En sådan överföring borde för övrigt ha gjorts redan 1990/91, då den borgerliga minoritetsregeringen bildades och Kulturdepartementet tillkom. Men statsminister Carl Bildt var vid denna tidpunkt okunnig om Medelhavsinstitutets verksamhet och han hyste då inte samma varma känslor för Italien som idag. Eller gick det lite för fort, då Carl Bildt bildade den, enligt hans egen uppfattning, mest kompetenta regering som Sverige haft.

”Ren talibanpolitik att föreslå nedläggning av våra viktiga kulturinstitut i Medelhavsområdet” twitterade Carl Bildt den 23 oktober 2014. Visst kan man kritisera finansminister Magdalena Andersson och civilminister Ardalan Shekarabi, som i den nya regeringen har han ansvaret för Statens fastighetsverk, inkl. Medelhavsinstitutens byggnader i Rom, Aten och på Capri. Men man bör vara försiktig med orden. Den så kallade talibanpolitiken förbereddes innan regeringen Löfven tillträdde och innan hans oerfarna ministrar, under några hektiska dagar i oktober, tog fram S/MP-regeringens första budget. Beredningen av förslaget om Medelhavs-instituten påbörjades således under regeringen Reinfeldts tid vid makten. Men kanske var Reinfeldts regering inte lika kompetent som Bildts regering.

Ett Sverige som håller ihop

Statsråden Gustav Fridolin och Hellen Hallmark Knutsson är båda unga, men de är inga politiska noviser. Då de gick med på Finansdepartementets förslag om att avveckla bidraget till Medelhavsinstitutet, var det inte bara för att spara 22 mkr. Detta belopp utgör nämligen bara 0.03 procent av Utbildningsdepartementets budget och 0,003 procent av hela statsbudgeten. Huvudskälet var att tjänstemän visade bilder på Medelhavsinstitutets vackra och värdefulla fastigheter. Eftersom ”räknenissarna” själva inte kunde dra nytta av fastigheterna i utlandet, övertalade man Utbildningsdepartementet att minska anslagsposten 10.3.13.3:13 med 22 mkr. Detta var den slutliga lösningen i Finansens plan för att eliminera Medelhavs-instituten. Då skulle man kunna sälja stiftelsernas fastigheter med god förtjänst och sedan, krona för krona, kunna finansiera en satsning på bland annat:

- 250 mkr till kultur i förorterna och konstnärlig gestaltning av boendemiljöer.
- 80 mkr för fri entré på 17 statliga museer som inte är stiftelser.
- 11 mkr i kapitaltillskott till holdingbolag vid universitet för att bygga upp ”idébanker”.
- 10 mkr i kapitaltillskott för European Spallation Source AB.

Budgetpropositionen för 2015 – Ett Sverige som håller ihop visar att Medelhavsinstitutet inte är viktigt för S och MP. Regeringen Löfven var beredd att offra den arkeologiska forskningen samt institutets humanistiska och multikulturella verksamhet. Denna verksamhet ansåg regeringen mindre väsentlig för att skapa ett modernt, innovativt, ekologiskt hållbart och sammanhållet Sverige.

Därför gjorde Helene Hellmark Knutsson en pudel

När mediastormen kring Medelhavsinstitutets nedläggning tilltog i styrka, backade vår nya minister för högre utbildning och forskning. Helene Hellmark Knutsson gick den 17 november ut med följande pressmeddelande: ”Vi har lyssnat in den kritik som kom fram. Vi värnar om Medelhavsinstitutet och deras betydelsefulla verksamhet. Institutet har ett mycket stort värde ur många aspekter, från de kulturella och historiska till de forskningsmässiga. Det har aldrig varit fråga om att regeringen skulle vilja riskera institutets framtid”.

I en intervju med SvD samma dag tillade hon: ”Regeringens tanke var ju att titta på om det var möjligt att hitta någon annan form av finansiering. Ärendet har nu snabbtretts på Utbildningsdepartementet. Utredningen visar att det är svårt att hitta alternativ finansiering till institutet, som i dag är helt beroende av statligt stöd.

Någon sådan snabbutredning har dock inte diarieförts på Utbildningsdepartementet. Ministerns påstående är inte heller helt sant. Statsanslaget till Stiftelsen San Michele utgör bara några få procent av stiftelsens intäkter.

Att Helene Hellmark Knutsson gjorde en pudel lär ha berott på att man på hennes departement fick se ett kåseri med titeln *Villa San Michele vid ruinens brant*? Det hölls i november 2013 på Sällskapet San Michele's Vänner. (Kåseriet finns publicerat i Sällskapets medlemsblad nr 27, maj 2014 och på www.markstedt.hemsida24.se). I kåseriet poängteras att det inte är Statens fastighetsverk som äger institutens byggnader i Rom, Aten och på Capri, utan stiftelserna. På Fastighetsverket, som i oktober 2014 överfördes från Sociadepartementet till Finansdepartementet, har man – liksom i fallet Stiftelsen Prins Eugens Waldemarsudde – inte förstått skillnaden mellan en statlig myndighet och en stiftelse.

Så säkrar vi Medelhavsinstitutens överlevnad

Efter regeringen Löfvens debacle lär det dröja länge innan vare sig en S- eller M-ledd regering kommer våga röra anslaget till Medelhavsinstitutet. Men vi lever i en demokrati. Det är folket som bestämmer. En vacker dag har vi kanske en regering, där det ingår ett parti som vill att Sverige lämnar EU. En vacker dag har vi kanske en Kulturminister med ett mörkt förflutet, som bara vill bevara sådant som hans parti betraktar som tillhörande kärnan i den svenska kulturen. I denna kärna ingår enligt hans partis program *i första hand sådana företeelser som i särskilt hög utsträckning har präglat vår samhällsutveckling, har en djup förankring i den svenska historien, har en stor utbredning bland tidigare eller nu levande svenskar, har en stark symbolisk betydelse för den svenska identitet eller på något sätt är unikt för den svenska nationen eller en viss del av den svenska nationen*.

En kulturminister med sådana värderingar vill förmodligen inte satsa statliga pengar på kulturinstitutet vid Medelhavet. Regeringen fastställer stadgarna för Medelhavsinstitutet och regeringen tillsätter styrelse och revisorer. En ny regering kan ändra stadgarna, dock inte den paragraf som gäller stiftelsens ändamål. Det är bra! Men så länge en stiftelse får statsanslag, kan en ny regering i ett så kallat regleringsbrev styra verksamhetens inriktning. Regeringen kan också strypa anslaget om man vill stoppa stiftelsens humanistiskt inriktade verksamhet och tysta en obekväm svensk röst i världen.

Svenska institutet i Rom byggdes inte på en dag, utan det tog tre år. Vill man, så kan man på kortare tid än så, radera de institut som tidigare generationer har byggt upp. Inget varar för evigt. Men vill vi långsiktigt försöka säkra Medelhavsinstitutets kultur- och forskningsverksamhet, bör de finansieras genom avkastning på kapital och genom intäkter, som institutet själva genererar. Riksdagen har beslutat att statlig verksamhet inte bör bedrivas i stiftelseform. Statligt kapital för att grunda en ”riktig” stiftelse kan därför inte komma ifråga;

Alla Medelhavsinstitutet har vänföreningar, men deras bidrag för att utveckla verksamheten täcker bara en bråkdel av institutets kostnader. Kapital måste komma från näringslivet.

Idag är Sverige ett rikt land och det är Italien också. Italien är med i G8-gruppen och är världens åttonde starkaste industrination. Den svenska exporten till Italien uppgår till ca 40 miljarder kr och importen till ca 35 miljarder kr. Ett stort antal stora svenska företag har dotterbolag i Italien, bl.a. ABB, Atlas Copco, Electrolux, Ericsson, IKEA, SKF, Tetra Pak och Volvo. Sedan länge är Italien ett av världens största turistmål med ca 160 miljoner övernattningar. Många svenskar inte bara längtar, utan de reser, till Italiens gröna land.

I Italien lägger man stor vikt vid humaniora och man vårdar sitt antika arv. Svenskt näringslivet har länge haft fördel av de goda svensk-italienska relationerna. Det ligger således i det svenska näringslivets intresse att bevara och utveckla Medelhavsinstitutet. Det krävs inga stora summor för att klara finansieringen och på sikt göra institutet oberoende av staten.

Gör Medelhavsinstitutet till ”riktiga” stiftelser

Medelhavsinstitutet har i huvudsak byggts upp med privat kapital. Ingvar Tengbom ritade på 1930-talet Rominstitutet, som uppfördes med pengar från Wallenbergstiftelsen. Sverige var då ett fattigt land. De svenska företagens vinster har sedan dess mångdubblats. Det finns storföretag, som anser sig ha råd att med egna snabba plan, flyga släktingar och vänner runt om i världen. De stora bankerna, och revisionsbolagen m.fl. har på grund av otillräcklig konkurrens också gjort stora vinster. Om det förr gick att bygga upp kulturinstitut med privat kapital, borde det även idag vara möjligt att få fram pengar för att bevara Medelhavsinstitutet. Med lite kreativitet och ökad samverkan med Danmarks, Finlands och Norges motsvarande institut går det också att utveckla och effektivisera verksamheten.

I dag måste alla – även låginkomsttagare – via skatten bidra till finansieringen av Medelhavsinstitutet. Det gäller även de skattebetalare som Carl Bildt kallar ”talibaner”, dvs. de som inte vill bekosta svenska kulturinstitutioner och gästhem för en elit i Medelhavsområdet. I den moderna välfärdsstaten får emellertid alltjämt de som är förmögna – i Axel Munthes och Knut och Alice Wallenbergs anda – donera pengar till t.ex. Medelhavsinstitutet. Om dessa görs om till ”riktiga” stiftelser, kan politiker och tjänstemän vid departementen inte längre styra och utnyttja institutet för sina egna intressen. Att tro att civilsamhället kan ta över stödet till Medelhavsinstitutet anser många etablerade kulturpolitiker dock var odemokratiskt och reaktionärt. Får man överhuvudtaget diskutera denna idé? Rymmer en sådan debatt i den svenska ankdammen med dess smala åsiktskorridor? Eller kommer kultureliten nu tuta i sina många och långa vuvuzelor?

BILAGA: Medelhavsinstitutet och övriga svenska kulturinstitut

I länderna kring Medelhavet finns det idag sex kultur- och forskningsinstitut. Tre av dessa har ett gemensamt kansli i Stockholm, nämligen Stiftelserna svenska institutet i Rom och i Aten samt Stiftelsen San Michele. Dessa tre stiftelser, som sorterar under Utbildningsdepartementet, kallas för Medelhavsinstitutet. Till dem räknas vanligen även Forskningsinstitutet i Istanbul, som är en ideell förening. Härutöver finns ett institut i Alexandria, som är en enhet inom den svenska utrikesförvaltningen, och Svenska Institutet i Paris, som är en enhet inom myndigheten Svenska Institutet i Stockholm. Institutet i Istanbul, Alexandria och Paris sorterar under Utrikesdepartementet. Danmark, Finland och Norge har motsvarande institut i Rom, Aten och Paris. Danmark har även ett institut i Damaskus. Dessa nordiska Medelhavsinstitut är av yngre datum och i regel kopplade till Kulturministeriet och Universitetet.

De sex kultur- och forskningsinstitutet har således inte samma associationsform de har tillkommit på delvis olika sätt. Institutet har till stor del samma syften, men hur stora resurser man lägger på kultur respektive forskning varierar något. I det följande redovisas kortfattat de sex svenska institut som Sverige har i Medelhavsområdet.

• Fotograf: Åke E:son Lindman

Stiftelsen Svenska Institutet i Rom

Rominstitutet grundades 1925 på initiativ av bl.a. kronprins Gustav Adolf, som var styrelsens förste ordförande. Syftet var främst att främja antikvetenskapen, men institutet skulle också tjäna den humanistiska forskningen och konstens intressen. Stora utgrävningsprojekt har genomförts i institutets regi främst i det etruskiska kulturområdet. Forskningsmöjligheterna vid institutet har förstärkts och breddats genom flera fonder knutna till bl.a. Fondazione Famiglia Rausing.

År 1937 fick institutet tillgång till en tomt strax norr Villa Borghese. En röd tegelbyggnad ritades av arkitekten Ivar Tengbom. Den uppfördes under åren 1937-1940. Inredningen skapades av bl. a. Carl Malmsten. Bygget finansierades av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Byggnaden utgör bas för svensk akademisk forskning i Italien. Institutet bedriver regelbunden undervisning inom arkeologi och konstvetenskap och arrangerar konferenser. I byggnaden har man också tillgång till ett vetenskapligt bibliotek, arkeologiskt laboratorium och cirka tjugo rum för gästande forskare och stipendiater

Stiftelsen San Michele

Stiftelsen på Capri har till ändamål att främja och fördjupa Sveriges kulturella förbindelser med Italien. Stiftelsen baseras på en donation år 1948 till svenska staten av Axel Munthe, som ville att hans Villa San Michele skulle användas för att gratis eller mot lämplig ersättning upplåtas som bostad för svenska studenter, konstnärer, forskare, journalister och andra, som

kunna antas dela donatorns känslor för Italien och den klassiska kulturen samt för den humanistiska forskningen.

Varje år vistas ett 60-tal gäster på Villa San Michele. För att finansiera driften omvandlade stiftelsens förste intendent Josef Oliv San Michel huvudbyggnad och dess trädgård till ett populärt museum. Härigenom blev stiftelsen självförsörjande och verksamheten bedrevs fram till år 2006 utan statligt bidrag. Villa San Michele blev en av ön Capris största attraktioner och den lockar cirka tre miljoner besökare per år. Sedan år 2007 får stiftelsen ett statsanslag som 2014 uppgick till 1,3 mkr.

Stiftelsen svenska institutet i Aten

Stiftelsen Svenska institutet i Aten invigdes 1948. För att få göra utgrävningar i Grekland måste man ha ett institut som är godkänt av grekiska staten. Dåvarande kronprins Gustaf Adolf var en av initiativtagarna till institutet. Det var från början inriktad på arkeologi, men har breddat verksamheten med bland annat tvärvetenskapliga kurser för andra humanister och samhällsvetare.

Institutet äger en fastighet i centrala Aten, som köpt med stöd av Wallenbergstiftelsen. Den utgör dels en bas för arkeologisk forskning och utbildning, dels ett centrum för kulturellt utbyte mellan Sverige och Grekland. Institutet delar även ut stipendier till unga forskare som studerar antikens kultur. De kan få bostad och uppehälle i institutets byggnad på Akropolis sydsluttning. Institutet har också ett gästhem i Kavalla i nordöstra Grekland. Gästhemmet är en donation från Svenska Tobaksbolaget. . .

Svenska forskningsinstitutet i Istanbul

Forskningsinstitutet i Istanbul bildades 1962 och det är en ideell förening. Föreningens syfte är att främja svensk och nordisk forskning i och om Turkiet, Främre Orienten och Centralasien, främst inom humaniora och samhällsvetenskap. Inriktningen är bred och omfattar till exempel studier i turkologi och iranologi. Institutet arrangerar konferenser och seminarier, doktorandkurser samt före-läsningsserier. Dessutom organiserar Istanbulinstitutet ett återkommande sommaruniversitet. I institutets lokaler i Istanbul finns bland annat gästrum för forskare.

Institutet har sina lokaler i Dragomanhuset, som ligger på en tomt som den svenska beskickningen köpte redan 1787. Under några år användes Dragomanhuset under några år av den svenska generalkonsuln, men sedan 1969 är det huvudbyggnaden på samma tomt som rymmer generalkonsulatets kansli och residens.

Svenska institutet i Alexandria

Institutet huvudmål är att främja den utrikespolitiska dialogen mellan Europa och Mellanöstern och Nordafrika. Institutet skapades 1999 enligt ett avtal mellan Egyptens och Sveriges regeringar. Institutet är en självstyrande del av Sveriges utrikesförvaltning. Styrelse och rådgivande kommitté utses av Sveriges regering. Institutet finns i en byggnad som uppfördes av generalkonsuln von Gerber och som sedan 1925 fungerat som Sveriges konsulat och senare även sjömansinstitut. Byggnaden ägs idag av Svenska kyrkan.

Svenska Institutet i Paris

Svenska institutet (SI) grundades 1945. Efter andra världskrigets slut skulle det internationella samarbetet utvecklas. Både statsmakterna och näringslivet hade då intresse av att skapa en positiv bild av Sverige. Resultatet blev en förening med uppgiften att sprida kunskap om Sverige och att stödja ett brett kulturellt utbyte med andra länder. Näringslivet bidrog då till finansieringen. Idag är SI en statlig myndighet och finansieras i huvudsak genom statsanslag.

Det svenska kulturhuset i Paris är en filial till Svenska institutet i Stockholm. Det är inrymt i det magnifika palatset [Hôtel de Marle](#) i centrala Paris, som svenska staten köpte 1965. I kulturhuset ryms utställningslokaler samt film- och konsertsal, [en konstsamling](#), kurser i svenska för 250 fransmän per vecka, gästbostäder för svenska forskare och kulturarbetare samt konferensmöjligheter och en lummig trädgård. På innergården finns även publiksuccén Café Suédois som lockar med hembakade specialiteter.